

"Katl ve zinayı tahfif ve haccın kıymetini tenzil ediyorlar. Bu sırra binaen, vâiz hem hakîm, hem muhakemeli olmalıdır..." ifadesini izah eder misiniz?

"Öyle de hiçbir vakit hak ona muhtaç olmayan mübalâğalı terhib ve terhib ile gıybeti katle müsavi veya ayakta bevletmek, zina derecesinde göstermek veya bir dirhemi tasadduk etmek, hacca mukabil tutmak gibi muvazenesiz sözler, katl ve zinayı tahfif ve haccın kıymetini tenzil ediyorlar. Bu sırra binaen, vâiz hem hakîm, hem muhakemeli olmalıdır. Evet, muvazenesiz vâizler, çok hakaik-i neyyire-i diniyenin husufuna sebep olmuşlardır..."(1)

Bir şeyi, hakikati halinden fazla veya eksik gösterme meyline mübalağa denir. Halbuki her şeyi hakikati haline uygun bir şekilde olduğu gibi aktarmak, en tesirli ve gerçekçi bir yoldur.

Mübalâğa, manevi ve akli hastalıklar sınıfındandır. Böyle hastalığa müptela olmuş vaiz ve hocalar dine hizmet edeyim derken, dine zarar veriyorlar. Aynı zamanda mübalağa yüzünden dinin içine gerçek ve akıl dışı hurafelerin girmesine de vasıta oluyorlar. Çok tahkik ehlini dinden soğutuyorlar.

Üstat dine hizmet noktasından vaiz ve hocalarda bazı vasıfların olmasını şart koşuyor. Bu şartlar şunlardır;

"Hâsıl-ı kelâm: Büyük vaizlerimiz hem âlim-i muhakkik olmalı, tâ ispat ve iknâ etsin."

Vaiz hem araştırmacı hem de ilim sahibi olması lazımdır; ta ki meselesini kolayca ispat edebilsin ve muhatabını da delil ve ispat ile ikna edebilsin.

"Hem hakîm-i müdakkik olmalı, tâ muvazene-i şeriatı bozmasın."

Hem dikkatli ve eleştirmen bir nazara, hem de konuya vakıf ve hakim olsun ki, vaaz

---

ettiği meselede mübalağa ve safsata gibi durumlara düşmesin.

"Hem belîğ-i muknî olmalı, tâ mukteza-yı hal ve ilcaat-ı zamana muvafık söz söylesin. Ve mizan-ı şeriatle tartсын. Ve böyle olmaları da şarttır."(2)

Vaiz efendi, aynı zamanda çağının gereklerini ve fikri cephesini iyi bilip ona uygun argümanlar kullanması gerekir. Hem çağının ihtiyaçlarını hem de şeriatın ölçüsünü bilir ise, ona göre reçete sunabilir. Yoksa bu asrın kafasını ta eski asrın mizanları ile yargılsa, etkili ve tesirli olamaz. Ne şeriatı incitsin ne de bu asrın gereklerini göz ardı etsin, her ikisini de muhakeme ve muvazene terazisinde tartсын.

Bu vasıfta olmayan cahil, ham, mübalağacı vaiz ve hocalar dine hizmet edeyim derken dine zarar veriyorlar.

Bazen bir günahı insanları sakındırmak için, ondan daha büyük bir günahı hafife alarak yanlış bir kıyas yapıyor.

Mesela, ayakta bevletmek günahıdır. Bu günahı insanları sakındırmak için, zina ile mukayese eder. İşte ayakta bevledersen zina etmiş gibi olursun. O zaman zina ile ayakta bevletmeyi eşit, hatta daha büyük bir günahmış gibi aksettiriyor. Muhatap da kendi aleminde; **"Madem zina ile ayakta bevletmek aynı derece günahıdır, o zaman zinada büyütülecek bir taraf yoktur."** der, zinayı kendi aleminde adileştirip ona karşı kendi aleminde bir yol bulmaya çalışır.

Veya **"Bir iki lira tasadduk, hac gibi sevaplıdır."** der. Haccın kıymet ve derecesini insanların nazarında iskat eder. Adam **"Madem bir iki lira tasadduk hac kadar sevaplıdır, neden binlerce lira harcayıp uzun ve meşakkatli hacca gideyim?"** der, hacdan soğur. Yani adamı bir iki lira tasadduk ettireyim derken, hac gibi farz bir ibadeti terk ettirir.

Yine gıybetten insanları sakındırmak için der, **"Gıybet eden cinayet işlemiş gibi günaha girer."** o zaman da cinayet günahını hafife almış oluyor ki bu tam bir muvazenesizliktir.

Bu gibi yanlış ve fasit kıyaslamalar dine hizmetten çok zarar veriyor. Bu gibi dengesiz sözler daha tesirli olsun diye hadis olarak vasıflandırılır. Halbuki hadisler bu gibi mizansız ve dengesiz sözlerden münezzehtir. Ayet ve hadisler her şeye kıymeti nispetinde elbise biçmişlerdir. Ayet ve hadislerin beyanındaki **haddinden az veya fazla söylemek**, safsatadan ve hurafeden başka bir şey değildir. Bu yüzden vaaz verirken ayet ve hadislerin tespit ettiği kıymet ve haddi aşmamak gerekir.

Peygamber Efendimiz (asm)'in **ayın ikiye bölünme mucizesini** vaiz ve hocalar mübalağalı bir ilave ile "**Ay ikiye bölündükten sonra dünyaya indi bir yarısı Peygamberimiz (asm)'in sağ cebine, diğer yarısı ise sol cebine girdi.**" demeleri, mucizeye şüphe iras etmekten başka bir hizmeti yoktur. Ehli tahkiki istinkaf ettiriyor, ehli zındığa da inkar noktasından bahaneler ürettiliyor. Halbuki mucizeyi mübalağa etmeden olduğu gibi aktarmak en güzel anlatımdır.

Dipnotlar:

(1) bk. [Muhakemat, Birinci Makale, Yedinci Mukeddime.](#)

(2) bk. [Divan-ı Harb-i Örfi, Hürriyete Hitap.](#)

İlgili ders videosu için tıklayınız:

[Prof. Dr. Şadi Eren, Muhakemat Dersleri \(8.Bölüm\)](#)